

# De provincieraadsverkiezingen van 13 december 1987

---

door Danny TOELEN,

Assistent aan de Afdeling Bestuurswetenschap  
van de Katholieke Universiteit Leuven.

★

## Inleiding.

Hier en daar hoort men stemmen opgaan om de provincieraadsverkiezingen in België los te koppelen van de parlementsverkiezingen en ze aan de gemeenteraadsverkiezingen te verbinden. Tot aan een mogelijke herziening van art. 56 quater van de grondwet blijven de nationale en provinciale verkiezingen vooralsnog op één dag samenvallen. Met de gevolgen vandien voor de eigenheid en de zichtbaarheid van de provincieraadsverkiezingen.

Op 13 december 1987 trokken de Belgische kiesgerechtigden dan ook naar de stembus om naast de leden van Kamer en Senaat ook de provincieraadsleden te verkiezen. Zevenhonderd zestien provincieraadszetels werden hierbij verdeeld onder de verschillende politieke partijen. In onderstaand artikel wordt in het bijzonder stilgestaan bij de uitslagen van deze provinciale verkiezingen. Dit artikel sluit aan bij de vorige beschrijvingen van de provincieraadsverkiezingen die in de speciale verkiezingsnummers van *Res Publica* zijn opgenomen (1). Verder wordt er in een tweede deel van dit artikel een analyse gemaakt over de uitwendige stemmenverschuiving tussen de uitslagen van de provincie-

---

(1) Zie de artikels :

R. COSTARD, Les élections des conseils provinciaux (de 1971). In : *Res Publica*, 1972, nr. 4, blz. 667-724.

R. COSTARD, Les élections des conseils provinciaux (de 1974). In : *Res Publica*, 1974, nr. 3-4, blz. 547-572.

X. MABILLE, Les élections des conseils provinciaux (de 1981). In : *Res Publica*, 1982, nr. 1, blz. 195-205.

D. TOELEN, De provincieraadsverkiezingen van 13 oktober 1985. In : *Res Publica*, 1986, nr. 2, blz. 307-324.

raadsverkiezingen enerzijds en de verkiezingsuitslagen van Kamer en Senaat anderzijds. Hierbij wordt nagegaan in welke mate de provinciale verkiezingen een eigen stemgedrag vertonen of in tegendeel het keuze-profiel ten aanzien van de parlementsverkiezingen sterk navolgen.

## I. Analyse per provincie

### 1. Provincie West-Vlaanderen.

In de provincie West-Vlaanderen zijn de CVP en de VU de verliezers van de provinciale verkiezingen. De CVP verliest flink, zowel in het absoluut aantal stemmen als in het percentage van het aantal geldige stemmen (— 2,90 %). Hierdoor speelt deze partij drie provincieraadszetels kwijt. Ook de VU moet drie provincieraadszetels afstaan, zij het met een geringer verlies aan stemmen, namelijk 0,73 % van de geldige stemmen (2).

Van het verlies van de CVP en de VU profiteert vooral Agalev en de PVV. Zij zien hun stemmen stijgen en boeken respectievelijk een winst van 1,84 % en 1,22 % van het aantal geldige stemmen. Beide partijen krijgen hierdoor drie provincieraadszetels bij ten opzichte van de provinciale verkiezingen van 13 oktober 1985. Ook de SP behoort tot de winnaars in de provincie West-Vlaanderen. Zij haalt een goede stemmenwinst van 1,38 % maar kan dit niet omzetten in zetelwinst. De SP behoudt wel haar coalitie met de CVP in de Bestendige Deputatie.

TABEL I  
Provincie West-Vlaanderen  
Uitslag van de provincieraadsverkiezingen

	1985	%	1987	%
Neergelegde stembiljetten . . .	777.428		788.179	
Blanco en ongeldige stemmen	65.688	8,44	60.788	7,71
Geldige stemmen . . . . .	711.740	91,55	727.391	92,28
SP . . . . .	173.095	24,32	186.942	25,70
VU . . . . .	93.058	13,07	89.824	12,35
CVP . . . . .	266.551	37,45	251.317	34,55
PVV . . . . .	115.228	16,19	126.613	17,41
Agalev . . . . .	41.374	5,81	55.628	7,65
Andere lijsten . . . . .	22.434	3,15	17.067	2,17

(2) Alle percentages die verder gebruikt worden zijn berekend t.a.v. het totaal aantal geldige stemmen in de beschouwde kleseenheid.

TABEL II  
Verdeling van mandaten in de Provincieraad (PR)  
en de Bestendige Deputatie (BD)

	1985		1987	
	PR	BD	PR	BD
SP . . . . .	24	2	24	2
VU . . . . .	11		8	
CVP . . . . .	39	4	36	4
PVV . . . . .	14		17	
Agalev . . . . .	2		5	
	<hr/>		<hr/>	
	90		90	

2. Provincie Oost-Vlaanderen.

Zoals in West-Vlaanderen zijn ook in deze provincie de CVP en de VU de verliezers van de provinciale verkiezingen en dit voornamelijk ten voordele van Agalev en de PVV.

Het grootste stemmenverlies wordt gedragen door de CVP, zij heeft een achteruitgang van 3,18 %. Hierdoor speelt de CVP 3 zetels in de provincieraad van Oost-Vlaanderen kwijt. Bij de VU is de achteruitgang kleiner, zij verliezen 0,48 % van het aantal geldige stemmen en hierdoor één provincieraadszetel. Deze winst wordt voor het grootste deel verdeeld tussen Agalev en de PVV die beiden zowel naar stemmenaantal (resp. + 1,14 % en + 1,59 %) als naar aantal zetels (Agalev + 2 en PVV + 2) vooruitgaan. Ook de SP boekte een lichte stemmenwinst : 0,31 % van het aantal geldige stemmen, maar deze vooruitgang is te klein om ook zetelwinst te realiseren. De coalitie tussen CVP en PVV in de Bestendige Deputatie blijft ongewijzigd behouden.

TABEL III  
Provincie Oost-Vlaanderen  
Uitslag van de provincieraadsverkiezingen

	1985		1987	
Neergelegde stembiljetten . .	953.448		959.926	
Blanco en ongeldige stemmen	64.283	6,74	61.199	6,37
Geldige stemmen . . . . .	889.165	93,25	898.727	93,62
SP . . . . .	201.646	22,68	206.633	22,99
VU . . . . .	117.944	13,26	114.861	12,78
CVP . . . . .	297.018	33,40	271.657	30,22
PVV . . . . .	178.262	20,05	194.517	21,64
Agalev . . . . .	58.250	6,55	69.163	7,69
Andere lijsten . . . . .	36.045	4,05	41.896	4,66

TABEL IV  
Verdeling van mandaten in de Provincieraad (PR)  
en de Bestendige Deputatie (BD)

	1985		1987	
	PR	BD	PR	BD
SP . . . . .	23		23	
VU . . . . .	12		11	
CVP . . . . .	34	4	31	4
PVV . . . . .	19	2	21	2
Agalev . . . . .	2		4	
	90		90	

### 3. Provincie Antwerpen.

In de provincie Antwerpen zijn het twee kleinere partijen die de grootste vooruitgang boeken. Agalev en het Vlaams Blok winnen uitgedrukt in percentage van het aantal geldige stemmen respectievelijk, 1,35 % en 1,96 %. Hierdoor behalen ze beiden twee provincieraadszetels meer.

Lagere winstcijfers zijn er voor de SP en de PVV (resp. + 0,14 % en + 0,35 %). De SP kan met deze relatief kleine stemmenwinst één zetel meer halen, de PVV slaagt hier niet in.

De grootste verliezer van de Antwerpse provinciale verkiezingen is ongetwijfeld de CVP. De CVP speelt heel wat stemmen kwijt, namelijk 2,84 %. Voor deze achteruitgang aan stemmen moet de CVP vier provincieraadszetels prijs geven. De VU verliest met een stemmenverlies van 0,90 % van het aantal geldige stemmen één provincieraadszetel.

Niettegenstaande de fikse achteruitgang van de CVP blijft de verhouding in de coalitie tussen CVP en SP ongewijzigd behouden.

TABEL V  
Provincie Antwerpen  
Uitslag van de provincieraadsverkiezingen

	1985		1987	
Neergelegde stembiljetten . .	1.108.932		1.116.050	
Blanco en ongeldige stemmen	77.041	6,94	73.198	6,56
Geldige stemmen . . . . .	1.031.891	93,05	1.042.852	93,44
SP . . . . .	235.191	22,79	239.157	22,93
VU . . . . .	133.770	12,96	125.870	12,06
CVP . . . . .	399.098	32,86	313.158	30,02
PVV . . . . .	150.316	14,56	155.510	14,91
Agalev . . . . .	96.768	9,37	111.847	10,72
Vlaams Blok . . . . .	43.318	4,19	64.182	6,15
PvdA . . . . .	21.801	2,11	17.973	1,72
Overige lijsten . . . . .	11.629	1,12	15.155	1,45

TABEL VI  
Verdeling van mandaten in de Provincieraad (PR)  
en de Bestendige Deputatie (BD)

	1985		1987	
	PR	BD	PR	BD
SP . . . . .	22	2	23	2
VU . . . . .	11		10	
CVP . . . . .	33	4	29	4
PVV . . . . .	14		14	
Agalev . . . . .	7		9	
Vlaams Blok . . . . .	2		4	
PvdA . . . . .	1		1	
	90		90	

4. Provincie Limburg.

De CVP en de PVV zijn de verliezers van de verkiezingen in de provincie Limburg. De CVP gaat het sterkst achteruit, zij ziet haar stemmen aantal met 1,86 % verminderen. Hierdoor verliest de CVP drie zetels in de Limburgse provincieraad. De PVV heeft een kleiner stemmenverlies met name 0,61 % van de geldige stemmen. De liberalen raken hierdoor echter wel twee zetels kwijt in de Provincieraad.

Dit zetelverlies wordt verdeeld over de VU, Agalev en de SP. Agalev doet voor het eerst zijn intrede in de Provincieraad met twee zetels. Ook de VU wint twee provincieraadszetels bij en de SP krijgt één zetel meer. Om deze zetels in de wacht te slepen hebben deze partijen in vergelijking met de provinciale verkiezingen van twee jaar geleden een vooruitgang geboekt van respectievelijk 0,58 % (Agalev), 0,87 % (VU) en 0,73 % (SP) van het aantal geldige stemmen.

Zoals in elke Vlaamse provincie blijft ook in Limburg de vroegere coalitie bestaan. De CVP en de SP blijven samen de Bestendige Deputatie uitmaken.

TABEL VII  
Provincie Limburg  
Uitslag van de provincieraadsverkiezingen

	1985		1987	
Neergelegde stembiljetten . .	480.965		490.337	
Blanco en ongeldige stemmen	33.898	7,03	31.904	6,50
Geldige stemmen . . . . .	447.067	92,95	458.433	93,49
SP . . . . .	119.366	26,69	125.730	27,42
VU . . . . .	74.668	16,70	80.548	17,57
CVP . . . . .	155.609	34,80	151.049	32,94
PVV . . . . .	65.863	14,73	64.739	14,12
Agalev . . . . .	22.991	5,14	26.261	5,72
Andere lijsten . . . . .	8.570	1,91	10.106	2,20

TABEL VIII  
Verdeling van mandaten in de Provincieraad (PR)  
en de Bestendige Deputatie (BD)

	1985		1987	
	PR	BD	PR	BD
SP . . . . .	20	2	21	2
VU . . . . .	12		14	
PVV . . . . .	10		8	
CVP . . . . .	28	4	25	4
Agalev . . . . .	—		2	
	70		70	

### 5. Provincie Brabant.

Van de drie grote « politieke families » (3) in de provincie Brabant gaan de socialisten zowel naar aantal stemmen als naar behaalde zetels flink vooruit, de liberalen halen wel een lichte stemmenwinst maar verliezen toch twee zetels in de Provincieraad, de christen-democratische familie gaat achteruit op beide criteria.

De grootste stemmenwinst wordt gerealiseerd door de socialisten zij het dat deze winst ongelijk verdeeld is tussen de twee socialistische partijen: de PS en de SP boeken respectievelijk een vooruitgang van 2,85 % en 0,80 %. Hierdoor verkrijgt de PS drie provincieraadszetels meer en de SP wint er één. De liberalen behalen een lichte stemmenwinst, voor de PRL en voor de PVV is dit respectievelijk 0,25 % en 0,89 % van het aantal geldige stemmen. Nochtans verliest de PRL twee provincieraadszetels en kan de PVV geen zetel bijwinnen. De christen-democratische partijen gaan ongeveer met eenzelfde percentage geldige stemmen achteruit: de PSC verliest 0,89 % en de CVP 0,83 %. Zowel de PSC als de CVP spelen hierdoor drie zetels in de provincieraad kwijt.

Buiten deze traditionele politieke families zijn de ecologisten de grote overwinnaars van de provinciale verkiezingen in Brabant. Door een lijstverbinding tussen Ecolo en Agalev (4) voor de meeste kiesdistricten van het arrondissement Brussel konden zij een winst van vier provincieraadszetels halen en dit met een stemmenaantal dat grosso modo hetzelfde was gebleven als in 1981 (pos. saldo + 0,07 %). De VU en het FDF halen beiden een kleine stemmenwinst (respectievelijk + 0,2 % en + 0,3 %) maar blijven status quo wat het aantal provincieraads-

(3) Met de term « politieke families » worden in het politieke en journalistieke jargon de combinaties bedoeld van resp. CVP en PSC, SP en PS, PVV en PRL, d.w.z. de partijen die vroeger één partij vormden, maar in de jaren 1960 en 1970 afzonderlijke partijen gingen vormen, maar met een gemeenschappelijk verleden en een tamelijk grote ideologische en programmatische overeenstemming.

(4) Zie onderstaande tabel.

zetels betreft. Het RAD-UDRT nam niet meer aan de provinciale verkiezingen deel zodat deze partij hier volledig uit de provinciale politiek verdwijnt.

In de Bestendige Deputatie blijft de coalitie tussen de partijen van de christen-democratische, socialistische en liberale families behouden.

TABEL IX  
**Provincie Brabant**  
**Uitslag van de provincieraadsverkiezingen**

	1985		1987	
Neergelegde stembiljetten . . . . .	1.393.659		1.387.943	
Blanco en ongeldige stemmen	116.348	8,34	102.279	7,36
Geldige stemmen . . . . .	1.277.311	91,65	1.285.664	92,63
PRL . . . . .	203.401	15,92	207.864	16,17
PS . . . . .	148.943	11,66	186.531	14,51
PSC* . . . . .	100.388	7,86	89.609	6,97
FDF . . . . .	81.976	6,42	86.411	6,72
Ecolo . . . . .	52.099	4,08	16.697	1,30
Agalev . . . . .	45.089	3,53	44.421	3,45
Eco-Aga** . . . . .	—	—	37.586	2,92
Ecologisten (tot) . . . . .	97.188	7,61	98.704	7,68
PVV . . . . .	121.736	9,53	134.065	10,42
SP . . . . .	128.111	10,09	139.206	10,83
CVP . . . . .	206.844	16,19	197.443	15,36
VU . . . . .	86.601	6,78	89.767	6,98
URDT-RAD . . . . .	41.700	3,26	—	—
Andere lijsten . . . . .	60.423	4,73	56.064	4,36

\* In het kiesarrondissement Brussel kwam de PSC op samen met de APB en behaalde 53.878 stemmen (lijst 17 PSC-APB).

\*\* In het kiesarrondissement Brussel kwam Ecolo samen met Agalev op in de kiesdistricten Brussel, Anderlecht, Elsene, Sint-Jans-Molenbeek, Sint-Gillis, Sint-Joost-ten-Noode en Schaarbeek (lijst 3 Eco-Aga). Agalev kwam in dit kiesarrondissement onder een eigen lijst op in de kiesdistricten Halle en Vilvoorde (lijst 5 Agalev).

TABEL X  
**Provincie Brabant**  
**Verdeling van mandaten in de Provincieraad (PR)**  
**en de Bestendige Deputatie (BD)**

	1985		1987	
	PR	BD	PR	BD
PS . . . . .	12	1	15	1
SP . . . . .	9	1	15	1
PRL . . . . .	18	1	16	1
PVV . . . . .	10	1	10	1
PSC . . . . .	9	1	6	1
CVP . . . . .	17	1	14	1
VU . . . . .	7		7	
FDF . . . . .	7		7	
Agalev . . . . .	1	} —	5	
Eco-Aga . . . . .	1			
	90		90	

## 6. Provincie Henegouwen.

In de provincie Henegouwen is de PS de grote overwinnaar van de provinciale verkiezingen. De socialisten boeken hier een flinke stemmenwinst; namelijk een vooruitgang van 5,28 %. Met een winst van vijf provincieraadszetels verstevigen zij hun meerderheid in de Provincieraad. De PSC boekt ook een lichte vooruitgang, met een relatief kleine stemmenwinst (+ 0,20 %) weten zij toch één provincieraadszetel meer binnen te halen.

Het verlies wordt grotendeels gedragen door de PRL, zij verliezen vijf provincieraadszetels en zien hun stemmenaan-tal t.o.v. de vorige provinciale verkiezingen verminderen met 2,11 % van het aantal geldige stemmen. Ook Ecolo moet met een vrij kleine achteruitgang aan stemmen (— 0,16 %) een provincieraadszetel afstaan.

Het Rassemblement Wallon dat in 1981 nog twee provincieraadszetels kon veroveren in de provincie Henegouwen, maar aan de vorige verkiezingen niet deelnam, komt nu niet van de grond. Met slechts 4.967 stemmen of 0,69 % van het aantal geldige stemmen zitten zij ver af van een provincieraadszetel. Ook de communistische PCB dringt niet door tot de Provincieraad. Bij de vorige verkiezingen verloor deze partij haar twee provincieraadszetels; in 1987 is zij er niet in geslaagd deze terug te winnen. De neerwaartse trend die reeds in 1985 zichtbaar was zet zich nog verder door zodat de PCB tevreden moet zijn met 2,75 % van het aantal geldige stemmen, dit betekent nog een verlies van 1,59 % geldige stemmen.

Omwille van de ruime meerderheid van de PS in de Provincieraad blijft de Bestendige Deputatie ongewijzigd homogeen socialistisch.

TABEL XI  
 Provincie Henegouwen  
 Uitslag van de provincieraadsverkiezingen

	1985		1987	
Neergelegde stembiljetten . .	783.812		779.570	
Blanco en ongeldige stemmen	68.664	8,76	58.297	7,47
Geldige stemmen . . . . .	715.148	91,24	721.273	92,52
PRL . . . . .	144.472	20,20	130.460	18,09
PS . . . . .	310.216	43,37	350.879	48,65
PSC . . . . .	145.635	20,36	148.286	20,56
Ecolo . . . . .	54.831	7,66	54.054	7,50
RW . . . . .	—	—	4.967	0,69
PCB . . . . .	31.076	4,34	19.845	2,75
Andere lijsten . . . . .	28.918	4,04	12.782	1,77



TABEL XII  
Verdeling van mandaten in de Provincieraad (PR)  
en de Bestendige Deputatie (BD)

	1985		1987	
	PR	BD	PR	BD
PRL . . . . .	21		16	
PS . . . . .	47	6	52	6
PSC . . . . .	19		20	
Ecolo . . . . .	3		2	
	90		90	

### 7. Provincie Namen.

De PS is de grootste overwinnaar bij de provinciale verkiezingen in Namen. Deze partij gaat zowel naar absoluut aantal stemmen, naar percentage van het aantal geldige stemmen (+ 5,61 %) als naar aantal provincieraadszetels (+ 3) flink vooruit. Ook Ecolo weet enige stemmenwinst te boeken (+ 0,61 %) maar kan dit niet omzetten in zetelwinst.

De grootste verliezers van deze provinciale verkiezingen zijn de PRL en de PSC. Zij hebben te kampen met een stemmenverlies dat 1,93 % en 1,68 % bedraagt. Hierdoor verliest de PRL twee provincieraadszetels terwijl de PSC er één moet afstaan.

Het UDRT dat bij de verkiezingen van 13 oktober 1985 reeds flink op de terugweg was zet zijn neerwaartse trend verder en behaalt nog amper 0,34 % van het aantal geldige stemmen. Ook het RW (dat aan de vorige verkiezingen niet deelnam) komt niet van de grond. Deze partij die in 1981 nog 23.092 stemmen haalde in de provincie Namen, behaalde er in 1987 slechts 1.763 of 0,68 % van het aantal geldige stemmen.

TABEL XIII  
Provincie Namen  
Uitslag van de provincieraadsverkiezingen

	1985		1987	
Neergelegde stembiljetten . .	275.082		274.193	
Blanco en ongeldige stemmen	21.760	7,91	15.398	5,61
Geldige stemmen . . . . .	253.322	92,08	258.795	94,38
PRL . . . . .	62.262	24,58	58.732	22,69
PS . . . . .	90.492	35,72	107.159	41,40
PSC . . . . .	70.736	27,92	68.052	26,29
Ecolo . . . . .	18.909	7,46	20.917	8,08
UDRT . . . . .	3.104	1,22	874	0,33
RW . . . . .	—	—	1.763	0,68
Andere lijsten . . . . .	7.813	3,08	1.298	0,50

TABEL XIV  
Verdeling van mandaten in de Provincieraad (PR)  
en de Bestendige Deputatie (BD)

	1985		1987	
	PR	BD	PR	BD
PRL . . . . .	16	2	14	2
PS . . . . .	23	4	26	4
PSC . . . . .	18		17	
Ecolo . . . . .	3		3	
	60		60	

De coalitie tussen PS en PRL die na de vorige provinciale verkiezingen in de provincie Namen tot stand kwam wordt verdergezet.

## 8. Provincie Luik.

De PS is de enige partij in de provincie Luik die zowel naar absoluut aantal stemmen, als naar percentage van het aantal geldige stemmen (+ 4,69 %) als naar aantal provincieraadszetels (+ 4) vooruitgang maakt. Ook Ecolo boekt wat stemmenwinst (+ 0,76 %) maar weet dit niet te valoriseren in bijkomende zetels.

De PRL en de PSC zijn de twee grote partijen die achteruitgaan, zij verliezen 1,71 % en 0,14 % t.o.v. de vorige provinciale verkiezingen. Hierdoor vermindert het aantal zetels van de PRL met twee en moet de PSC er één afstaan.

Ook de drie kleinere partijen m.n. de PCB, het UDRT en de PDB (Partei der Deutschsprachigen Belgier), die er in het verleden in slaagden om één of meerdere provincieraadszetels te bemachtigen, gaan achteruit. De PCB verliest flink wat van haar reeds relatief klein aantal stemmen (— 1,13 %) en hierdoor ook de enige communistische zetel in de Luikse provincieraad. De PDB behoudt wel haar provincieraadszetel maar gaat toch lichtjes achteruit wat het aantal behaalde stemmen betreft (— 0,04 %). Bij de UDRT zet de negatieve tendens die reeds in 1985 merkbaar was, zich door. Deze partij behaalt in de ganse provincie nog slechts 589 stemmen. Ook het RW dat in de provincie Luik, na een tijdelijke afwezigheid (zij nam niet deel aan de provinciale verkiezingen van 13 oktober 1985), weer terug opduikt scoort niet erg hoog. Met 4.048 stemmen behaalt zij slechts 0,69 procent van de geldige stemmen.

De samenstelling van de Bestendige Deputatie blijft ongewijzigd: PS in coalitie met PRL.

TABEL XV  
 Provincie Luik  
 Uitslag van de provincieraadsverkiezingen

	1985		1987	
Neergelegde stembiljetten . .	626.980		625.622	
Blanco en ongeldige stemmen	50.103	7,99	42.658	6,81
Geldige stemmen . . . . .	576.837	92,00	582.964	93,18
PRL . . . . .	135.934	23,56	127.426	21,85
PS . . . . .	233.730	40,51	263.522	45,20
PSC . . . . .	120.576	20,90	121.058	20,76
Ecolo . . . . .	38.659	6,70	43.479	7,46
PCB . . . . .	16.299	2,82	9.843	1,69
UDRT . . . . .	7.358	1,27	589	0,10
PDB . . . . .	6.194	1,07	5.970	1,03
RW . . . . .	—	—	4.048	0,69
Andere lijsten . . . . .	18.137	3,14	7.029	1,21

TABEL XVI  
 Verdeling van mandaten in de Provincieraad (PR)  
 en de Bestendige Deputatie (BD)

	1985		1987	
	PR	BD	PR	BD
PRL . . . . .	22	2	20	2
PS . . . . .	39	4	43	4
PSC . . . . .	19		18	
Ecolo . . . . .	4		4	
PCB . . . . .	1		—	
PDB . . . . .	1		1	
	86		86	

## 9. Provincie Luxemburg.

Zoals in de andere Waalse provincies gaat de PS ook in deze provincie vooruit voor elk van de drie criteria. De PS haalt een hoger aantal stemmen, uitgedrukt in percentage van het aantal geldige stemmen, 3,12 % ten opzichte van de vorige verkiezingen en verkrijgt hierdoor één zetel meer in de provincieraad. Ook Ecolo doet het vrij goed. Door haar stemmenwinst (+ 1,34 %) kan zij opnieuw haar intrede doen in de Luxemburgse provincieraad. Bij de verkiezingen van 13 oktober 1985 had Ecolo haar enige provincieraadszetel verloren aan de PRL, nu heeft een omgekeerde zetelverschuiving plaats. De PSC wint een miniem aantal stemmen + 0,09 % en blijft hetzelfde zetelaantal behouden.

De PRL verliest bij de provinciale verkiezingen in de provincie Luxemburg 2,58 % van haar kiezers wat overeenstemt met twee provincieraadszetels.

TABEL XVII  
**Provincie Luxemburg**  
**Uitslag van de provincieraadsverkiezingen**

	1985		1987	
Neergelegde stembiljetten . . . . .	153.835		154.632	
Blanco en ongeldige stemmen	11.191	7,27	10.442	6,75
Geldige stemmen . . . . .	142.644	92,72	144.190	93,25
PRL . . . . .	46.707	32,74	43.499	30,16
PS . . . . .	35.942	25,20	40.835	28,32
PSC . . . . .	49.663	34,82	50.346	34,92
Ecolo . . . . .	6.769	4,74	8.768	6,08
Andere lijsten . . . . .	3.563	2,49	742	0,51

TABEL XVIII  
**Verdeling van mandaten in de Provincieraad (PR)**  
**en de Bestendige Deputatie (BD)**

	1985		1987	
	PR	BD	PR	BD
PRL . . . . .	18	3	16	3
PS . . . . .	13	3	14	3
PSC . . . . .	19		19	
Ecolo . . . . .	—		1	
	50		50	

De partijpolitieke samenstelling van de Bestendige Deputatie blijft echter ongewijzigd : PRL en PS blijven aan het roer.

## 10. Besluit.

Onderstaande tabel geeft de gebundelde resultaten weer van de verschillende provincies. Deze gegevens maken het mogelijk om de provinciale verkiezingsuitslagen van de verschillende partijen te vergelijken met de nationale resultaten van Kamer en Senaat. Een vergelijkende analyse van deze resultaten maken we trouwens zelf in het tweede deel van dit artikel.

In Vlaanderen is de CVP de grote verliezer van de provinciale verkiezingen. In alle vier de provincies verliest de CVP flink wat stemmen en worden provincieraadszetels prijsgegeven. Ook de VU behoort globaal genomen tot de verliezers, behalve in de provincie Limburg, waar ze twee zetels wint. Van het stemmenverlies van bovenstaande partijen gaat het grootste deel ongetwijfeld naar Agalev dat in heel Vlaanderen goed vooruitgaat. De SP boekt een lichte stemmenwinst in alle Vlaamse pro-

TABEL XIX

 Uitslag van de provincieraadsverkiezingen van 13 december 1987,  
 geglobaliseerd naar Vlaamse en Waalse provincies en het Rijk

	Brabant		Waalse provincies		Vlaamse provincies		Het Rijk	
SAP-POS	6.484	0,5	6.686	0,4	8.890	0,3	22.060	0,4
KPB-SAP	2.182	0,2	—	—	—	—	2.182	0,0
PVDA-PTB	3.715	0,3	6.946	0,4	31.284	1,0	41.945	0,7
KPB-PCB	5.830	0,4	30.986	1,8	11.966	0,4	48.782	0,8
SP	139.206	10,8	—	—	758.462	24,2	897.668	14,7
PS	186.531	14,5	762.395	44,6	—	—	948.926	15,5
Agalev	44.421	3,4	—	—	262.899	8,4	307.320	5,0
Eco-Aga	37.586	2,9	—	—	—	—	37.586	0,6
Ecolo	16.697	1,3	127.218	7,4	—	—	143.915	2,3
RW	—	—	10.778	0,6	—	—	10.778	0,2
FDF	86.411	6,7	—	—	—	—	86.411	1,4
VU	89.767	7,0	—	—	411.103	13,1	500.870	8,2
CVP	197.443	15,3	—	—	987.181	31,6	1.184.624	19,3
PSC	89.609	7,0	387.742	22,7	—	—	477.351	7,8
PVV	134.065	10,4	—	—	541.379	17,3	675.444	11,0
PRL	207.864	16,2	360.117	21,1	—	—	567.981	9,3
RAD-UDRT	—	—	4.858	0,3	359	0,0	5.217	0,1
Vlaams Blok	21.780	1,7	—	—	102.075	3,3	123.855	2,0
PLC	2.955	0,2	1.312	0,1	—	—	4.267	0,1
Anderen	13.118	1,0	8.184	0,5	11.805	0,4	33.107	0,5
Geldige stemmen	1.285.664	92,6	1.707.222	93,1	3.127.403	93,2	6.120.289	93,1
Bianco en ongeldige stemmen	102.279	7,4	126.795	6,9	227.089	6,8	456.163	6,9
Neergelegde stembiljetten	1.387.943		1.834.017		3.354.492		6.576.452	

TABEL XX

Evolutie van de zetels per partij en per regio

	Vier Vlaamse provincies		Brabant		Vier Waalse provincies		Totaal		Verschil
	1985	1987	1985	1987	1985	1987	1985	1987	
CVP	134	121	17	14	—	—	151	135	— 16
PSC	—	—	9	6	75	74	84	80	— 4
SP	89	91	9	10	—	—	98	101	+ 3
PS	—	—	12	15	122	135	134	150	+ 16
PVV	57	60	10	10	—	—	67	70	+ 3
PRL	—	—	18	16	77	66	95	82	— 13
VU	46	43	7	7	—	—	53	50	— 3
P.v.d.A.	1	1	—	—	—	—	1	1	—
Vlaams Blok	2	4	—	—	—	—	2	4	+ 2
FDF	—	—	7	7	—	—	7	7	—
Agalev	11	20	1	—	—	—	12	20	+ 8
Eco-Aga	—	—	—	5	—	—	—	5	+ 5
Ecolo	—	—	—	—	10	10	10	10	—
PCB	—	—	—	—	1	—	1	—	— 1
PDB	—	—	—	—	1	1	1	1	—
	340	340	90	90	286	286	716	716	0

vincies maar kan toch slechts in twee ervan één provincieraadszetel bijwinnen. De PVV boekt, uitgezonderd in de provincie Limburg, ook stemmenwinst. Hierdoor maakt deze partij haar verlies van 1981 weer volledig goed.

Tenslotte is er het Vlaams Blok dat ook haar vertegenwoordiging in de provincieraden kan verhogen. Door haar stemmenwinst in de provincie Antwerpen kan ze twee provincieraadszetels bijwinnen waardoor ze in totaal vier zetels bezit, allen in de provincie Antwerpen.

In Brabant wint de socialistische familie zowel naar aantal stemmen als naar behaalde zetels, de liberalen halen wel een lichte stemmenwinst maar verliezen toch twee zetels in de Provincieraad, de christen-democratische familie gaat achteruit op beide criteria. Door een lijstverbinding tussen Ecolo en Agalev voor de meeste kiesdistricten van het arrondissement Brussel konden zij een winst van vier provincieraadszetels halen en dit met een stemmenaantal dat ongeveer hetzelfde was gebleven als in 1981. De VU en het FDF haalden beiden een kleine stemmenwinst maar blijven status quo wat het aantal provincieraadszetels betreft.

De PS is de enige en algemene winnaar van deze provinciale verkiezingen in Wallonië. Deze partij wint in elk van de vier provincies flink wat stemmen en weet hierdoor in het Waalse landsgedeelte in het totaal dertien provincieraadszetels bij te winnen. Het verlies wordt voornamelijk gedragen door de PRL. Deze partij verliest in alle provincies stemmen en in het totaal elf provincieraadszetels in Wallonië. Voor alle Waalse provincies samen valt er een lichte achteruitgang te noteren voor de PSC. Deze partij boekt een lichte stemmenwinst in Henegouwen en Luxemburg, maar verliest iets meer in de provincies Namen en Luik. Hierdoor verliest de PSC in Wallonië één provincieraadszetel. De PCB moet haar enige overgebleven provincieraadszetel afstaan. Ecolo tenslotte blijft over het ganse Waalse landsgedeelte globaal genomen ongeveer status quo.

Nationaal gezien heeft bij deze provinciale verkiezing vooral de socialistische politieke familie haar positie gevoelig versterkt en dit ten nadele van de christen-democraten en de liberalen. De grote winnaar is hierbij ongetwijfeld de PS die zestien provincieraadszetels bijwint, de grootste verliezer is de CVP met een achteruitgang van zestien zetels. De SP en PSC realiseren kleinere winst- en verliescijfers. De relatief kleine vooruitgang van de PVV in de vier Vlaamse provincies wordt, bekeken vanuit de « politieke familie », volledig ongedaan gemaakt door een flinke terugval van de PRL.

De Ecologisten weten hun aanhang gevoelig te vergroten in het Vlaamse landsgedeelte. Door een lijstverbinding tussen Ecolo en Agalev in de meeste kiesdistricten van het arrondissement Brussel weten zij ook in Brabant provincieraadszetels te winnen. In Wallonië echter blijft Ecolo

ter plaatse trappelen. Van de regionalistische partijen verliest de VU en blijft het FDF op dezelfde score als in 1985. Het meer extreme Vlaams Blok wint twee provincieraadszetels. De communisten hebben bij deze verkiezingen hun laatste provincieraadszetel moeten prijsgeven en verdwijnen volledig uit de provincieraden.

In geen enkele provincie echter heeft de stembusuitslag de samenstelling noch de verhoudingen in de Bestendige Deputatie gewijzigd. De grote winnaar met name de PS blijft in alle Waalse Bestendige Deputaties en de grote verliezer de CVP blijft in alle Vlaamse Bestendige Deputaties. De PS versterkt haar absolute meerderheid in Henegouwen en vormt verder coalitie met de PRL in Luik, Luxemburg en Namen. De CVP blijft in coalitie met de SP in Antwerpen, West-Vlaanderen en Limburg en met de PVV in Oost-Vlaanderen. In Brabant is er een samengaan van christen-democraten, socialisten en liberalen.

## II. Analyse van de uitwendige stemmenverschuiving

### 1. Inleiding.

Bij een beperkte enquête naar het kiesgedrag van kandidatuurstudenten stelden de professoren Billiet en Huyse vast dat 33 % van de ondervraagden aan « split ticket voting » deden (5). Dit wil zeggen op verschillende politieke partijen stemden voor respectievelijk Kamer, Senaat en Provincie. Zij stelden toen dat dit een interessant fenomeen was, dat helaas nog te weinig onderzocht is. Met dit deel van ons artikel hopen wij een tip van de sluier op te lichten en een indicatie te kunnen geven betreffende het differentiële stemgedrag van de kiezer bij eenzelfde verkiezing. Het geeft ook een inzicht in de mate waarin de provinciale verkiezingen een eigen profiel hebben ten aanzien van de parlementsverkiezingen.

De techniek die wij hiervoor toepassen is deze van de uitwendige stemmenverschuiving zoals zij werd ontwikkeld door W. Fraeys (6). De uitwendige stemmenverschuiving (USV) wordt berekend door per politieke partij een vergelijking te maken tussen de verkiezingsuitslagen van de provincieraadsverkiezingen en de uitslagen bekomen voor Kamer

---

(5) De enquête werd naar aanleiding van de verkiezingen van 13 december 1987 afgenomen in de faculteiten Rechten, Sociale Wetenschappen en Toegepaste Wetenschappen (Burgerlijk ingenieurs) aan de K.U.Leuven en aangevuld met gegevens van de Economische Hogeschool Limburg. Het totale aantal geldige antwoordformulieren bedroeg 1.408.

(6) W. FRAEYS, Les résultats des élections législatives du 26 mars 1961. In : *Res Publica*, 1961, nr. 4, blz. 398.

TABEL XXI

## Uitwendige stemmenverschuiving per Vlaamse en Waalse provincie\*

	West-Vlaanderen		Oost-Vlaanderen		Antwerpen		Limburg	
	K-P	S-P	K-P	S-P	K-P	S-P	K-P	S-P
SP	-0,08	0,90	0,43	0,37	0,02	0,25	-0,17	-1,17
VU	-0,33	-0,07	-0,70	0,06	0,29	-0,18	0,79	-0,64
CVP	-0,70	-2,02	0,80	-0,23	1,51	0,50	-2,65	-0,42
PVV	1,09	0,62	1,18	0,23	0,06	0,78	1,67	0,64
Agalev	-0,45	0,14	-1,42	-0,44	-1,37	-0,83	-0,31	0,81
Anderen	0,63	0,61	-0,28	0,28	-0,51	-0,52	0,69	0,82
USV	1,64	2,18	2,40	0,80	1,88	1,53	3,14	2,25

  

	Henegouwen		Namen		Luxemburg		Luik	
	K-P	S-P	K-P	S-P	K-P	S-P	K-P	S-P
PS	-0,73	0,48	0,74	-0,79	1,25	1,38	1,08	0,82
PRL	0,26	0,73	0,79	-3,47	-1,43	-1,44	-0,60	-0,16
PSC	2,14	-0,49	-2,02	3,71	-0,48	-0,61	0,90	-0,07
Ecolo	-1,20	-0,63	-0,56	-0,75	-0,14	0,19	-1,47	-0,77
Anderen	-0,49	-0,11	1,24	1,48	0,81	0,49	0,10	0,19
USV	2,41	1,22	2,67	5,10	2,05	2,05	2,07	1,00

\* Een positieve waarde in de tabellen duidt erop dat de betrokken politieke partij bij de provincieraadsverkiezingen minder stemmen behaald heeft dan bij de kamer- of senaatsverkiezingen. Een negatief teken wil dan zeggen dat de politieke partij bij de provincieraadsverkiezingen meer stemmen behaald heeft dan bij de kamer- of senaatsverkiezingen.

TABEL XXII

## Uitwendige stemmenverschuiving voor de provincie Brabant, het totaal van de vier Vlaamse en vier Waalse provincies samen en voor het Rijk

	Brabant		Totaal voor de vier Vlaamse provincies samen		Totaal voor de vier Waalse provincies samen		Totaal voor het ganse Rijk	
	K-P	S-P	K-P	S-P	K-P	S-P	K-P	S-P
SAP-POS	0,0	0,1	0,2	0,1	0,2	0,2	0,1	0,1
KPB-SAP	-0,2	-0,2	—	—	—	—	0,0	0,0
KPB-PCB	0,2	0,3	0,0	0,0	-0,1	0,0	0,0	0,1
PVDA-PTB	0,1	0,1	0,0	0,0	0,1	0,1	0,0	0,0
Ecolo	2,5	2,8	—	—	-1,1	-0,6	0,3	0,5
Eco-Aga	-2,9	-2,9	—	—	—	—	-0,6	-0,6
Agalev	-0,1	0,1	-1,0	-0,3	—	—	-0,5	-0,1
CVP	0,1	0,5	0,1	-0,5	—	—	0,2	-0,1
PSC	-0,1	-0,4	—	—	0,8	0,2	0,2	0,0
SP	0,8	0,0	0,1	0,2	—	—	0,2	0,0
PS	0,4	0,3	—	—	0,4	0,6	0,2	0,2
PVV	0,4	-0,2	0,8	0,6	—	—	0,5	0,3
PRL	0,7	0,3	—	—	-0,1	-0,4	0,1	0,0
VU	-0,5	0,1	0,0	-0,1	—	—	-0,2	-0,1
Vlaams Blok	-0,3	-0,2	-0,2	-0,1	—	—	-0,1	0,0
FDF	-1,2	-0,7	—	—	—	—	-0,2	-0,1
RW	0,2	0,2	—	—	0,0	0,1	0,0	0,0
RAD-UDRT	—	—	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
PLC	0,0	0,0	—	—	0,0	-0,1	0,0	0,0
Anderen	0,0	0,1	-0,2	-0,2	0,0	0,0	-0,1	0,0
USV	5,35	4,75	1,30	1,05	1,40	1,15	1,75	1,10



en Senaat. De verkiezingsuitslagen worden om een vergelijking mogelijk te maken uitgedrukt in percentage van het aantal geldige stemmen. De uitwendige stemmenverschuiving is dan de som van de verschillen in percentage der partijen, gedeeld door twee. De verschillen der percentages worden afgezien van hun teken verrekend, de deling door twee gebeurt omdat elke stemmenverschuiving in de berekeningswijze een dubbele weerslag heeft.

## 2. Bespreking van de resultaten.

Wanneer we op het nationale niveau de vergelijking maken tussen de verkiezingsuitslagen van de Provincie en deze van Kamer en Senaat dan komen we tot de vaststelling dat deze uitslagen een sterk gelijklopend profiel hebben. Voor het totale Rijk is er slechts een globale uitwendige stemmenverschuiving van 1,75 % tussen Kamer en Provincieraad. Tussen Senaat en Provincieraad is het verschil nog kleiner en is er slechts een uitwendige stemmenverschuiving van 1,10 % van de geldige stemmen.

In feite is deze uitwendige stemmenverschuiving in zekere zin nog misleidend hoog. Wanneer we de uitslag van de lijst ECO-AGA (die enkel voor de provincieraadsverkiezing en niet voor deze van Kamer en Senaat in de meeste Brusselse kiesdistricten als enige groene lijst opkwam) zouden samenstellen met deze van Ecolo (8) dan is er slechts een uitwendige stemmenverschuiving tussen Provincie en Kamer van 1,45 % en tussen Provincie en Senaat van 0,6 %.

Deze kleine uitwendige stemmenverschuivingen kunnen doen vermoeden dat het aantal kiezers dat aan « split ticket voting » gedaan heeft relatief klein is. Het kan evenwel ook zijn dat de stemmenverschuivingen elkaar onderling grotendeels opheffen. Dit is met deze analyse niet te achterhalen. Er is wel een nivellerend effect merkbaar wanneer men de uitwendige stemmenverschuiving bekijkt van elke provincie apart ten opzichte van de verschuiving voor het totale Rijk. Dit is een vrij normaal verschijnsel. In de samenvoegingen van de resultaten van de provincies tot het Rijk worden meestal zekere bewegingen tegen elkaar uitgespeeld, zodat zij elkaar verminderen.

Enkele voorbeelden kunnen deze compenserende bewegingen illustreren. Het groter aantal stemmen dat de VU bijvoorbeeld gehaald heeft bij de provinciale verkiezingen, ten opzichte van de kamerverkiezing, in de provincies West-Vlaanderen, Oost-Vlaanderen en Brabant wordt gedeeltelijk gecompenseerd door het lagere aantal stemmen dat deze partij voor

---

(7) Een vergelijking met vroegere verkiezingsuitslagen doet vermoeden dat de lijst Eco-Aga hoofdzakelijk Ecolo-stemmen aantrekt.

de provincie haalde in Antwerpen en Limburg. De PRL heeft meer stemmen gehaald bij de provinciale verkiezingen van Namen, Luxemburg en Luik dan bij de senaatsverkiezingen in deze provincies. In Henegouwen en Brabant haalt zij dan weer minder stemmen voor de provincie vergeleken met de Senaat. De USV voor het globale Rijk ligt dan ook lager dan deze voor de individuele provincies.

Voor elk analyseniveau geldt dat over het algemeen de verkiezingen van Provincieraad en Senaat dichter bij elkaar liggen dan deze van Provincieraad en Kamer. Ten aanzien van de provinciale verkiezingsuitslag is er bij de uitslag van de kamerverkiezingen een kleine doch duidelijk merkbare verschuiving in het voordeel van de drie grote politieke families. Bij de Senaat is deze stemmenverschuiving veel minder duidelijk. Omgekeerd kan gesteld worden dat de kleinere partijen globaal genomen relatief meer succes boeken bij de provinciale verkiezingen dan bij de verkiezingen van de Kamer (en in mindere mate) van de Senaat. Een mogelijke verklaring hiervoor zou een analyse van de voorkeurstemmen kunnen bieden. Men zou hierbij de hypothese kunnen formuleren dat de grote voorkeurstemmentrekkers meer voorkomen op kamerlijsten en in mindere mate op deze van de Senaat en de Provincieraad. Een tweede mogelijke verklaringsgrond, die met de eerste samenhangt, is het belang dat de kiezers aan de onderscheiden verkozen organen hechten. Simplistisch uitgedrukt zou men kunnen veronderstellen dat de gemiddelde kiezer « voor het grote werk » een grote partij kiest. Voor de minder belangrijk geachte Provincieraad zou dan gemakkelijker gekozen worden voor een kleinere partij die de sympathie wegdraagt. Om beide hypothesen te toetsen beschikt men echter op dit ogenblik over te weinig onderzoeksmateriaal. Een analyse van meerdere verkiezingen zou trouwens eerst moeten uitwijzen of bovenstaande vaststelling een blijvend gegeven is of enkel specifiek voor de verkiezingsuitslag van 1987.

Het grootste verschil in stemmenpercentage per partij is merkbaar bij de Groenen en bij de PVV. Ecolo heeft een verschuiving in stemmenpercentage tussen Provincie en Senaat van 0,5 % in het voordeel van de senaatsuitslag en 0,3 % in het voordeel van de Kamer. Hierbij is echter geen rekening gehouden met de specifieke situatie in Brussel, anders zou er in beide gevallen een verschuiving in het voordeel van de provincieraadsverkiezingen merkbaar zijn. Een verschil in stemmenpercentage tussen Provincie en Senaat van 0,5 % ten voordele van de provinciale verkiezing vindt men ook bij Agalev en eenzelfde stemmenverschuiving, maar dan in omgekeerde richting, is merkbaar bij de PVV. Voor de Senaat bedragen de cijfers respectievelijk 0,1 % en 0,3 %. Geen enkele partij heeft nationaal gezien een stemmenverschuiving die

uitgedrukt in percentage van het aantal geldige stemmen meer dan 0,5 % bedraagt.

Een analyse voor het totale Vlaamse en Waalse landsgedeelte, met uitzondering van de provincie Brabant, wijst uit dat het aan Vlaamse kant voornamelijk Agalev en de PVV blijven die hoge verschuivingen in stemmenpercentages halen. Aan Waalse zijde is er naast Ecolo ook nog bij de PSC en de PS een relatief grote stemmenverschuiving merkbaar.

Bij de individuele provincies springen de hoge USV-scores voor de provincie Brabant onmiddellijk in het oog. Deze hogere scores zijn tot op zekere hoogte normaal omdat hier binnen één provincie het hoogste aantal partijen actief zijn en er dus een grotere kans op stemmenverschuiving is. Ook treedt er in zekere zin een misvorming op door het apart in rekening brengen van Ecolo en Eco-Aga. Wanneer men de uitslagen van deze lijsten voor de Provincie zou samenvoegen en vergelijken met de uitslagen van Ecolo voor Kamer en Senaat dan is de totale uitwendige stemmenverschuiving tussen Provincie en Kamer 5,7 % en met de Senaat 3,9 %. Andere opmerkelijke uitwendige stemmenverschuivingen zijn deze tussen de Provincie en de Kamer in Limburg en deze in de provincie Namen. In Limburg verliest de CVP flink wat stemmen bij de uitslagen van de kamerverkiezingen (2,65 %) ten opzichte van deze van de provinciale verkiezingen. Winst daarentegen ten opzichte van de provinciale verkiezingsuitslag wordt er in de Kamer voornamelijk gerealiseerd door de PVV en de VU. Respectievelijk 1,67 % en 0,79 % uitgedrukt in percentage van het aantal geldige stemmen. In de provincie Namen verliest de PSC stemmen bij de Kamer ten opzichte van de Provincieraad (2,02 %) maar wint ze flink bij de Senaat (3,71 %). Bij de PRL en de PS heeft de omgekeerde beweging plaats. Zij winnen bij de Kamer respectievelijk 0,79 % en 0,74 %, maar verliezen bij de Senaat respectievelijk 3,47 % en 0,79 %. Ecolo verliest bij de Kamer en Senaat ten opzichte van de provincieraadsuitslag respectievelijk 0,56 % en 0,75 % van de stemmen. De andere lijsten daarentegen winnen respectievelijk 1,24 % en 1,48 %.

Voor de andere provincies is de uitwendige stemmenverschuiving niet zo opvallend. Gemiddeld is er voor de individuele provincies in België een uitwendige stemmenverschuiving tussen de provincieraadsverkiezing en de Kamer van 5,2 %, met de Senaat bedraagt deze gemiddeld 4,6 %.

### 3. Besluit.

De USV-scores op het nationale niveau liggen vrij laag. Er is dus een vrij sterk gelijklopend profiel tussen de verkiezingsuitslagen van Provincie, Kamer en Senaat.

Deze kleine uitwendige stemmenverschuivingen kunnen doen vermoeden dat het aantal kiezers dat aan « split ticket voting » gedaan heeft relatief klein is. Absolute zekerheid hierover kan men echter met deze onderzoekstechniek niet verkrijgen omdat de stemmenverschuivingen elkaar onderling kunnen opheffen. Hierover kan zeker nog aanvullend wetenschappelijk onderzoek verricht worden.

Voor elk analyseniveau werd vastgesteld dat de kleine partijen globaal genomen relatief meer succes boeken bij de provinciale verkiezingen dan bij deze van de Kamer en (in mindere mate) van de Senaat. Of dit een algemeen geldend gegeven is kan men echter pas vaststellen bij een analyse van meerdere verkiezingen. Een onderzoek naar het gebruik van de voorkeurstemmen zou een mogelijke verklaring kunnen bieden voor het grotere succes van de grote partijen in Kamer en Senaat.

Het grootste verschil in stemmenpercentage per partij is merkbaar bij de Groenen en bij de PVV. Bij de individuele provincies realiseren de provincies Brabant, Limburg en Namen relatief hoge USV-scores. Voor de andere provincies is de uitwendige stemmenverschuiving niet zo opvallend.

#### **Summary : The provincial council elections in Belgium in 1987.**

*At the provincial council elections of the 13th of december 1987 only one of the three traditional political families made a general progress, namely the socialists. Mainly in Wallonia the socialists improved their position seriously. In this part of the country they are the only and absolute winners of these provincial elections. The christian-democrats and the liberals were subject of a severe decline. For the christian-democrats this decline was mainly situated in Flanders. The liberals had a serious decline in Wallonia, that couldn't be counterbalanced by the small progress they made in Flanders. The ecologists made progress, mostly in the Flemish part of the country and in Brussels. By the federalist parties the Volksunie had a loss of three provincial council seats in Flanders, but the seperatistic and extreme right party Vlaams Blok won two seats. The communists disappeared totally from the provincial councils in Belgium.*

*The results of the provincial council elections had a similar profile as these of the House of Representatives and the Senate which where hold at the same day.*

